

geschikte aard tot spontane stakingen, maar deze werden (staking was door de bezetter verboden) steeds spoedig afgebroken. Organisatorisch waren de arbeiders machteloos. Zeker, ook de werkgeversverbonden bestonden niet langer, maar de ondernemers behielden via de goede verbindingen die zij met het departement van handel, nijverheid en scheepvaart alsmede met de rijksbureaus hadden, een deel van hun feitelijke invloed; zij bezaten nog steeds de directe beschikkingsmacht over de belangrijkste productiemiddelen – de Duitse en de Nederlandse overheid konden niet zomaar over hen heen lopen. Arbeiders daarentegen konden eigenlijk op geen enkele wijze voor hun belangen opkomen; zij waren object geworden van een loonpolitiek waarop zij geen invloed uitoefenden. Wel te verstaan: hun organisaties mochten zich wenden tot het College van Rijksbemiddelaars¹ dat loonsverhogingen kon goedkeuren maar de uitspraken van dat college waren finaal en bindend. Dat het loonpeil aan de lage kant was, bleek al uit het feit dat de secretarissen-generaal eind '40 aan ambtenaren die minder dan f 1900 per jaar verdienden, een toeslag van 6% verleenden.² Zulks hield de erkenning in dat men, als men minder dan f 1900 (bijna f 38 per week) verdiende, de prijsstijgingen niet kon opvangen. De meeste arbeiders verdienden evenwel minder dan dat bedrag, grote groepen zelfs veel minder. Toch was er slechts één groep arbeiders voor wie door het college van rijksbemiddelaars een aanzienlijke loonsverhoging goedgekeurd werd: de landarbeiders.³ Minder belangrijke verhogingen werden tot maart '42 door het college aan een klein deel van de industrie-arbeiders toegekend; het hield daarbij evenwel de richtlijn van de bezetter in het oog: het Nederlandse loonpeil moest 10% beneden het Duitse blijven; die richtlijn was aan het college begin '41 duidelijk gemaakt door *Präsident* Jakob, hoofd van de *Hauptabteilung Soziale Verwaltung* – geen wonder: onder deze

¹ Het college bestond in '40 uit mr. dr. S. de Vries Czn (voorzitter), H. P. J. Bloemers, prof. mr. A. C. Josephus Jitta en mr. T. J. Verschuur. Na het ontslag van Jitta (zulks op grond van zijn Joodse afkomst) werden ir. A. Plate en prof. mr. C. P. M. Romme in het college opgenomen. In hoofdstuk 5 van ons vorige deel wezen wij er al op dat het college in '42 zijn taak neerlegde; er werd toen een 'Gemachtigde van de Arbeid' benoemd. Voordien had het college een aantal nieuwe collectieve arbeids-overeenkomsten goedgekeurd, waardoor het aantal onder cao's vallende werknemers, ca. driehonderdvijftigduizend in de zomer van '40, eind '42 ruim één miljoen bedroeg. ² Voor ambtenaren die minder dan f 2400 per jaar verdienden, maakte Seyss-Inquart daar in maart '44 10% van. ³ De tarieflozen der landarbeiders (een achtergebleven groep in de samenleving) stegen tijdens de bezetting gemiddeld met 40%, de werkelijke lonen stegen nog meer doordat in de landbouw, gegeven het tekort aan werkkrachten, veelvuldig 'zwarte' lonen betaald werden.